

Ми дочекаємося «правильної весни»

Квітень помінявся днями з січнем. Абрикосів не буде. Воно, наче, й не суперкритично. У народі кажуть: «Сім літ мак не родив, а голоду не було».

Щоправда, абрикоси — не мак, і ранні вишні — не мак (якщо й вони постраждають від «неправильної весни»), а ще ж невідомо, якою вийде з-під квітневого снігу й квітневих заморозків озимина... І все-таки не це найбільше тривожить душу українського містянина та селянина.

Найголовніший наш біль і наша тривога — війна. Четвертий рік «повномасштабки», одинадцятий — російської агресії як такої. Тривають активні бої. Наступ ворога хоч і стихився, але не спиняється. Замість обіцяного перемир'я — балістичні ракети, які прилітають на дитячі майданчики наших мирних міст.

«Обіцяне перемир'я» — за 24 години після інаугурації, за тиждень-два, за сто днів... Це майже з того ж розряду, що «Київ за три дні». Такого немає й не буде. І, звичайно, це дуже прикро і бо-

ляче, особливо тим, хто щиро сподівався на те, що «Трамп прийде — порядок наведе». Сподівався попри те, що ніхто ніколи не чув від нового президента США, як саме це буде зроблено. Як і не чув чіткого визначення: хто агресор, хто жертва. І кого треба захищати, щоб на Землі встановилася справедливість. І чи однаково ми розуміємо, що таке справедливість?

Події останніх тижнів (і вже — місяців), показують, що ні, на жаль, неоднаково.

Ті, хто захищає свою країну, хто потерпає від щоденних обстрілів, втрачає рідних і побратимів, хто змушений покинути домівки й чий міст перетворюється на руїни через нелюдську жорстокість ворога, добре знають, на чому боці справедливість. І від цього дисонансу і «перевернутого світу», коли жертва упереджується, а агресор, по суті, виправдовується, — навіть у, здавалося б, настійкіших «їде дах». І ось це — зовсім «неправильна весна».

«Не витягую»; «жодних сил уже немає»; «коли це вже закінчить-

ся», — тихо промовляють друзі, родичі, колеги. Фахівці одностайні: треба звертатись до психологів і психіатрів, бо ми такі травмовані нереальною реальністю, цією дикою у XXI столітті кривавою несправедливою повномасштабною війною. Так, треба тримати у фокусі уваги не лише ментальне здоров'я. Час зробити профілактику хронічних захворювань. Та й про інші справи згадати, про те, що відкладаємо «на завтра».

«На жаль, треба продовжувати бігти марафон. На якому ми кілометри? На 21-му чи 39-му — незрозуміло, але фініш ще не проглядається. Та ще й бігти треба вгору», — пише на своїй сторінці у фейсбуці військовослужбовець, екс-голова Державної екологічної інспекції Єгор Фірсов. Єгор почав воювати у березні 2022 року, був бойовим медиком, зараз очолює підрозділ безпілотних бойових систем на одній з гарячих ділянок фронту. Такі, як він, тримають не просто фронт, вони тримають країну — хто б скільки днів не давав нам до «перемир'я».

Єгор вважає: «Поліпшення організації у війську — головна задача. Вона навіть важливіша, ніж дрони. Бо останнє ми витягнемо, як завжди, колективним військовим розумом. Перше — вимагає аналізу власних помилок, і якісних старших командирів, яких має ставати дедалі більше».

Для тилу у нього — рецепти схожі: поліпшення організації на всіх рівнях. Якщо владні структури самостійно не хочуть це робити — треба змушувати. І — продукувати та втілювати нові ідеї у відповідь на виклики часу.

І якщо стане ще важче, чи навіть геть непереливки, ми все одно мусимо вистояти. Іншого вибору у нас немає. Ми обов'язково дочекаємося «правильної весни». Як сказав Василь Симоненко: «Народ мій е! Народ мій завжди буде! / Ніхто не перекреслить мій народ! / Поцезнуть всі перевертні й прибуду, / І орди завойовників-заброд!».

Стійкості нам усім.

Колектив газети «Світ»

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Академія Бойчука: рік по тому

«Розібрати хоча б ту «золоту» кімнату, де досі під завалами поховані фонди Академії. Але з'ясувалося, що на кожен вид робіт має бути окремий дозвіл».

Українські фахові журнали: час навести лад. Але як?

Варто допомогти тим виданням, які прагнуть рухатися вперед, які готові змінюватися і тримати, можливо, все ще не найвищу, але гідну планку.

Чому гендерні питання не тільки важливі, а й вигідні?

Один із наших пріоритетів — активніше залучення жінок до проектів програми «Горизонт Європа».

Коли атоми «падали, як груші»

Як здійснити мандрівку кращими фізичними й квантовими лабораторіями Києва та повчитись у Школі з квантової сенсорики та метрології?

Війна. Вистояти і перемогти

Продовжуємо хроніку українського спротиву, яку «Світ» веде з 24 лютого 2022 року

16 лютого. росіяни вибили з Піщаного

Завдяки ефективній співпраці підрозділів безпілотних систем та штурмовиків росіяни вибили з села Піщане біля Покровська. Також ворога потіснили з ще деяких населених пунктів поруч. Про це повідомило ОСУВ «Хортиця».

Коаліція дронів. Міністр оборони Норвегії Торе Оншуус Сандвік підписав угоду міжнародної коаліції дронів та пообіцяв надати Україні системи протиповітряної оборони на 1,2 мільярда норвезьких крон (майже 109 мільйонів доларів). Норвегія також приєдналася до міжнародної коаліції дронів.

Rheinmetall працюватиме в Україні. Міністр оборони Рустем Умеров і генеральний директор німецького збройного концерну Rheinmetall Армін Паппергер обговорили співпрацю у виробництві боеприпасів, бронетехніки та систем протиповітряної оборони. Завод боеприпасів Rheinmetall в Україні, будівництво якого анонсували у лютому 2024 року, почне працювати у 2026-му.

17 лютого. Добрі дрони завітали на російські НПЗ

Безпілотники СБУ та ЗСУ завітали до двох важливих підприємств рф, які працюють на ворожий ВПК — ільського нафтопереробного заводу та нафтоперекачувальної станції «кропоткінская». На об'єктах почалася пожежа.

Рятувальник — професія героїчна. І небезпечна. В Україні під час повномасштабного вторгнення рф загинули 100 рятувальників, а 430 — дістали поранення. «Багато хлопців серед наших поранених — це сапери. На превеликий жаль, мінно-вибухові травми мають дуже важкі наслідки, і відновлення після таких поранень дуже складне, довготривале й дороге», — сказав в інтерв'ю *Українформ* голова ДСНС Андрій Даник.

А могли піти за ЗСУ. Українці спрямували більшу частину отриманих коштів за програмами «Зимова еПідтримка» та «Національний кешбек» на оплату комунальних послуг. Загалом із 9,6 млрд грн, виплачених за цими програмами, було витрачено 6,7 млрд грн. На комунальні послуги пішло 3,8 млрд грн (56 % від усіх витрат). Ще 1,4 млрд грн українці витратили на мобільний зв'язок та інші телекомунікаційні послуги. Можливістю скерувати кошти на підтримку армії скористався незначний відсоток отримувачів державних грошей.

18 лютого. росія шле дрони в Україну і дипломатів — на переговори зі США

У ніч з 17 на 18 лютого російські військові атакували Україну 176 ударними БпЛА типу Shahed і безпілотниками-імітаторами різних типів. Від ворожої атаки постраждали Кіровоградщина, Харківщина, Київщина та Черкащина.

А вдень у Саудівській Аравії розпочалися переговори між делегаціями США та росії. Як пишуть російські пропагандистські ЗМІ, сторони обговорювали економічну співпрацю та «питання українського врегулювання». ЄС на переговори не запросили.

МОЗ затвердило нову групу протокोलів лікування бойових травм.

Їх обов'язково мають застосовувати медики на госпітальному та догоспітальному етапах. Зокрема, для бойових травм за основу взяли Joint Trauma System, які спрямовані на зниження смертності й підвищення виживання пацієнтів із травмами у воєнний час і використовуються в країнах-членах НАТО.

19 лютого. Ворог атакує дронами цивільні об'єкти

Зокрема в Одесі виникли пожежі на даху закладу громадського харчування та складської будівлі, пошкоджено адмінбудівлю, автомийку, проїжджу частину та скління приватного будинку. Без світла лишилися 89 500 абонентів, пошкоджена тепломагістраль.

Високопосадовці США ведуть психологічну атаку на Україну. У своїх заявах президент США Дональд Трамп і віцепрезидент Джей Ді Венс озвучили неправдиву інформацію щодо України та низку дивних вимог. Зокрема, вони заявили про низький рейтинг Президента України, надання Штатами 500 млрд доларів допомоги Україні та про необхідність негайного проведення виборів. Але вибори під час війни заборонені Конституцією України, рейтинг Президента — на пристойному рівні. А допомога США важлива, але виражається у значно менших цифрах. На думку експертів, ціль цих атак — змусити Україну капітулювати. Відповідь українців: не дочекаєтесь!

Кому війна, кому — мати рідна. Антикорупційні органи заявили про викриття масштабної корупційної схеми у сфері оборони, через яку держава втратила 246 мільйонів гривень. Ідеться про зловживання під час розроблення автоматизованої системи Центру оперативного керівництва ЗСУ «Дзвін», про які йшлося в розслідуванні видання *Bihus.Info* ще у 2021 році.

20 лютого. росія обстріляла газову інфраструктуру

Пошкоджень зазнали, зокрема, виробничі потужності. «Метою цих злочинних атак є зупинення видобутку газу, необхідного для забезпечення побутових потреб громадян і централізованого опалення», — повідомив міністр енергетики Герман Галущенко. За його словами, фахівці вже розпочали оцінювання ушкоджень і відновлювальні роботи.

Мінус два батальйони росіян. Сили оборони за минулу добу відмінували 1 190 російських загарбників та майже 400 одиниць озброєння і військової техніки окупантів.

Трамп і Ко тиснуть на Україну щодо підписання угоди про надра. Президент США Дональд Трамп заявив, що Україна зірвала угоду щодо рідкісноземельних корисних копалин. За його словами, ця угода була потрібна, щоб Сполучені Штати могли повернути витрачені на підтримку України гроші. Ці заяви є тиском з метою примусити Україну до підписання угоди на невигідних умовах. І без гарантій безпеки.

21 лютого. Україна виробляє дедалі більше зброї

За словами прем'єр-міністра Дениса Шмигала, за 2023 та 2024 роки власне виробництво артилерії збільшилося втричі, бронетранспортерів — у п'ять разів, протитанкової зброї — удвічі, боеприпасів — у 2,5 раза. У січні 2025 року в Україні виробництво безпілотників збільшилося у 10 разів порівняно з січнем 2024 року.

російські окупанти просулися в районі Андріївки. Також є просування росіян біля Улаклів (обидва населені пункти — в Донецькій області). Раніше ворог вийшов на південно-східні околиці села Костянтинопіль і намагається закріпитися. Про це повідомляє проект DeepState.

22 лютого. Менше нафти для військ рф

Підрозділи Служби безпеки України у взаємодії з іншими складовими Сил оборони вдарили по нафтоперекачувальній станції «нововеличківська» у краснодарському краї рф, яка обслуговує нафтопровід «тихорецьк — новоросійськ-2». Ці елементи нафтоперекачувальної інфраструктури залучені до забезпечення окупаційної армії рф.

росія не хоче віддавати «азовців» і морпхів. «Азов» оголосили в росії терористичною організацією, і коли ми повертаємо з полону «азовців» і це стає відомо місцевому населенню, то влада там має репутаційні втрати. А морпхів сприймають у росії як вмотивованих, підготовлених військовослужбовців, що після повернення готові знову долучитися до лав Збройних Сил. Тому якщо військових інших підрозділів — ТрО, «сухопутки», ДПСУ, яких ми називаємо «оборонці гарнізону Маріуполь», повертають, то щодо морпхів і «азовців» справді є проблема», — розповів керівник секретаріату Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими Богдан Охріменко.

23 лютого. Найбільша атака шахедів

«росіяни атакували балістикою, 267 ударними БпЛА типу Shahed і безпілотниками-імітаторами різних типів по українських областях», — розповів начальник управління комунікацій командування ПС ЗСУ полковник Юрій Ігнат. Він зазначив, що це рекордна кількість за одну атаку (з 24.02.22). 138 безпілотників збиті, ще 119 — «локаційно втрачені», три полетіли у росію та один — у білорусь. Внаслідок ворожої атаки постраждали Дніпропетровщина, Одещина, Полтавщина, Київщина та Запоріжжя.

Військова підтримка США — 65,9 млрд. Загальний обсяг допомоги Україні від США з моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну становить близько 183 мільярдів доларів. Про це повідомив *Голос Америки* з посиланням на дані Пентагону. Близько 58 мільярдів доларів з них було витрачено у США на розвиток американської оборонної промисловості або шляхом заміни старої зброї, переданої Києву, на нову зброю американського виробництва, або шляхом прямих інвестицій у промисловість, — посилається на *Голос Америки Українська правда*.

24 лютого. росіяни «відзначили» річницю шахедями та КаБаами

На триріччя початку «повномасштабки» росія атакувала Україну 185 ударними БпЛА типу Shahed і безпілотниками-імітаторами різних типів; 184 дрони не долетіли до цілі. На Дніпропетровщині, Київщині та Хмельниччині пошкоджені житлові будинки, а на Одещині — портова інфраструктура.

ООН засудила російську агресію. Генасамблея ООН ухвалила українську резолюцію, яка засуджує російську агресію. Документ підтримали 93 країни. «Проти» проголосували 18: США, росія, білорусь, Угорщина, Ізраїль, КНДР, ЦАР, Буркіна-Фасо, Бурунді, Екваторіальна Гвінея, Еритрея, Гаїті, Малі, Судан, Нігер, Нікарагуа, Палау і Маршаллові Острови.

У ньому міститься вимога до росії «негайно, повністю і беззастережно вивести всі свої збройні сили з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів».

25 лютого. Окупанти інтенсивно атакують

З початку доби відбулося 90 бойових зіткнень, противник завдав по позиціях наших військ і населених пунктах один ракетний та 69 авіаційних ударів, 1166 ударів дронами-камікадзе, здійснив понад чотири тисячі обстрілів з використання різних типів озброєння, інформує Генштаб ЗСУ.

Вартість допомоги США завищена. Реальна вартість американської військової допомоги Україні значно нижча, ніж заявлено офіційно. Замість понад 60 млрд дол., які називають у Вашингтоні, фактична сума оцінюється у 18,3 млрд дол. Про це йдеться в дослідженні Economists for Ukraine, пише *Еко-*

номічна правда. Основна причина розбіжностей — завищена оцінка старих запасів озброєнь США. Міністерства оборони заявило, що передане обладнання коштує 31 млрд дол., але дослідники оцінюють його реальну вартість у 12,5 млрд дол. Значна частина техніки була списана, а її використання в бою обмежене, що ще більше знижує його вартість.

26 лютого. Вибухи на ворожих об'єктах

У ніч на 26 лютого підрозділи Сил безпілотних систем ЗСУ завдали ударів по низці стратегічних об'єктів у краснодарському краї рф та на тимчасово окупованій території українського Криму. Серед іншого було уражено військові аеродроми «Сакки» і «Кача», а також туапсинський нафтопереробний завод — там зафіксовано щонайменше 40 вибухів.

700 млн євро на розмінування від європейців. За повідомленням пресслужби Міноборони, на засіданні Коаліції з розмінування у Вільнюсі партнери підтвердили готовність виділити 700 млн євро на закупівлю обладнання для України. Очікується, що кошти будуть спрямовані до 2034 року, а у 2025-му бюджет складе 130 млн євро.

27 лютого. Антиросійські санкції залишаються в силі

Президент США Дональд Трамп розпорядився продовжити дію надзвичайного стану, запровадженого ще 6 березня 2014 року указом тодішнього президента США Барака Обами, та пов'язані з ним санкції проти росії. Раніше дію надзвичайного стану було кілька разів розширено — зокрема 21 лютого 2022-го, після визнання росією правосуб'єктності терористичних утворень «Л/ДНР».

Завдано шкоди культурній дипломатії. Рішення Міністерства культури і стратегічних комунікацій призупинити виїзд митців за кордон, починаючи з третього березня, призвело до того, що чимало українських артистів скасували або перенесли заплановані заходи за кордоном. На думку деяких народних депутатів та самих артистів, це завдало шкоди культурній дипломатії та збиранню коштів для ЗСУ.

28 лютого. Скандал у Білому домі

Президент Володимир Зеленський під час спілкування у прямому ефірі посперечався з президентом США Дональдом Трампом і віцепрезидентом США Джей Ді Венсом. Чимало експертів оцінили поведінку очільників США як провокативну, інші вважають, що команда Президента України мала б не допустити суперечки. Володимир Зеленський достроково залишив Білий дім. Угода про надра не була підписана. В Україні рейтинг довіри до Глави держави суттєво зріс.

Європейські лідери підтримують Україну. Очільники Литви, Молдови, Швеції та інших держав підтвердили підтримку України після публічної суперечки у Білому домі. Про це повідомляє *Європейська правда*.

За повідомленнями Генерального штабу ЗСУ та інформантств (Продовження в наступному номері)

Від Благовіщення до Благовіщення, або Академія Бойчука: рік по тому

У цей день рівно рік тому, 25 березня 2024-го, акурат на Благовіщення, російська надшвидкісна ракета влучила у будівлю Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука. Було повністю зруйновано конгрес-хол, спортивну залу, приміщення кафедр монументального і станкового живопису, пошкоджено актову залу, а також вибито шибки й посічено стіни сусідніх приміщень. Дивом обійшлося без жертв. На початку червня газета «Світ» (№ 21–22 2024 р.) надрукувала велику статтю під назвою «Академія Бойчука: від Благовіщення до Воскресіння» — про шлях відновлення навчального закладу. А точніше — про перші кроки на цьому шляху, який уже тоді видавався надто тернистим.

«Демонтаж коштує в середньому сім з половиною мільйонів гривень, — розповіла тоді «Світу» очільниця закладу Олена Осадча. — Нам надали акт, у якому зазначається перелік робіт на ці гроші: робота важкої техніки — маніпуляторів, кранів, демонтаж, вивезення на полігон. Ми все це надіслали в Міністерство культури та інформаційної політики України, надали ці акти ЮНЕСКО і чекаємо або звідти, або звідти фінансування... ЮНЕСКО пообіцяло нам фінансування на різні проекти: розбір завалів, стабілізацію аварійних стін, а потім — відновлення і реставрацію творів мистецтва. Але існує певна процедура, потрібне затвердження в головному офісі в Парижі, якого треба чекати щонайменше місяць-два. Міністерство теж шукає гроші на демонтаж. А нам хоча б до приймальної кампанії все це розгребти».

Розгребти не вдалося — ані до приймальної кампанії, ані до початку нового навчального року чи навіть до кінця календарного. Ані до тепер. Краєвид навколо Академії за ці місяці майже не змінився. Так само зіє проваллям кафедра монументального і станкового живопису та напівзруйнована актова зала, ті самі руїни — на місці спортивної зали та конгрес-холу, досі псуються під завалами фонди — архів дипломних робіт, зокрема твори художнього текстилю, вишивки, арткостюма, ювелірного мистецтва, художнього дерева, сакрального і монументального мистецтва, вітражі, ікони, твори, виконані в техніці гарячої емалі тощо. Мешканці прилеглих будинків, які щодня ходять повз поранену Академію, котра взяла на себе удар, тим самим урятувавши їхні помешкання від руйнувань, уже звикли до її нового вигляду. Як звикли й до щоденних повітряних тривог і сумних новин із фронту. Як звикаєш поступово до всього, чого не повинно бути, але з чим доводиться жити...

Ми попросили ректорку Академії Бойчука Олену Осадчу розповісти про те, як просувається і чому гальмується усунення руйнувань, що зроблено (і не зроблено) в цьому плані, які перспективи відбудови закладу і чим він живе сьогодні.

Хоча б почати

— На жаль, не все робиться так швидко, як хотілося б, — каже пані Олена. — Ви знаєте, що вже на початку квітня минулого року ми створили комісію з візуального огляду будівель і майна Академії, було складено акт, 18 і 22 квітня отримали звіти від КП «Київекспертиза». Потім отримали витяг із Реєстру будівельної діяльності щодо інформації з технічної інвентаризації нерухомого майна, дістали відповідь із фонду Держмайна з інформацією Єдиного реєстру об'єктів державної власності про нерухоме майно. Також провели реєстрацію

всіх будівель Академії, які належать Міністерству культури та отримали похідне право на нерухоме майно (право господарського відання), виставили проектно-кошторисну документацію і внесли цю інформацію до реєстру пошкодженого та знищеного майна. Торік улітку подали два проекти на програму «Велике будівництво» — на капітальний ремонт гуртожитку і демонтаж завалів, проте з різних причин фінансування тоді не отримали. Але ми співпрацюємо і я сподіваюся, що цього року Академія Бойчука буде в пріоритеті щодо фінансування — принаймні нам це обіцяли. У квітні ми подаємо на «Велике будівництво», ймовірно, чотири проекти: на демонтаж зруйнованих стін, на експертизу фундаменту, на капітальний ремонт гуртожитку і на реконструкцію актової зали. І є надія, що нам виділять хоч якісь кошти — щоб ми змогли хоча б почати. Бо процес це довгий — коли розберемо завали, треба знову викликати експерта, проводити експертизу фундаменту. І все це тягне за собою проектно-кошторисну документацію, яку, до речі, Академія робить за свої гроші.

«Ходіння» по дозволи

А що ж чути від ЮНЕСКО, яке теж обіцяло допомогу на різні проекти — розбір завалів, стабілізацію аварійних стін тощо? Ця міжнародна організація справді бере діяльну участь у «післяприлітній» долі Академії. Але й тут усе затягнулося на кілька місяців — через затримку з наданням дозволу на демонтаж зруйнованих конструкцій. За цим дозволом Академія зверталася до різних установ, які мають справу з руйнуваннями, мають відповідних фахівців, та, за елементарною логікою, повинні були б його надати — ДСНС, КМДА, СБУ, військової адміністрації — але всюди дістала відмову. З поясненням, що, оскільки Академія — це не комунальна власність, а державна, то дозвіл має надавати установа, до юрисдикції якої вона належить. Тобто — Міністерство культури та стратегічних комунікацій.

— Коли ми зібрали відмови від усіх установ, міністерство надало нам цей дозвіл, — розповідає Олена Осадча. — Це було 17 грудня 2024 року. З цим дозволом працювало ЮНЕСКО, тоді ж вони провели другий тендер на пошук підрядника й обіцяли нам наприкінці минулого року вже почати розбір завалів. Але, знову ж таки, там були певні юридичні моменти, які вони мушили погодити. Тож чекаємо остаточного затвердження у центральному офісі ЮНЕСКО в Парижі. Тобто це досить тривалий процес, він упирається в документацію — всю цю дозвільну, юридичну — і без цього, без цих документів, на жаль, ми нічого зробити не можемо.

Пані Олена зізнається: в адміністрації закладу була навіть думка

На верхньому фото — березень 2024 року, на нижньому — березень 2025-го

власними силами (себто грошима, які є на благодійному рахунку, хоча до потрібної суми там, звичайно, далеко) розпочати хоч якусь роботу. Розібрати хоча б ту «золоту» кімнату, де досі під завалами поховані фонди Академії. Але з'ясувалося, що на кожен вид робіт має бути окремий дозвіл. І полетіли з Академії Бойчука нові листи — До Київської міської ради, Київської військової адміністрації, Департаменту містобудування і архітектури. Відповіді ще не було... Окрім того, каже очільниця закладу, треба погодити роботи з комунальними підприємствами, щоб не пошкодити, наприклад, електромережі, тепломережі, газову систему тощо. А для цього — передусім зробити топозйомку, на якій буде видно, які саме мережі проходять у тому місці, бо представники відповідних організацій мають бути присутні на демонтажі.

Відновлення власноруч

«Академія зі свого боку зробила все, що могла, — продовжує Олена Осадча. — І власними силами, і з допомогою друзів, благодійників, волонтерів. Просто небайдужих людей. Минулого року я вже розповідала, як «Київські кажани» допомогли нам демонтувати пошкоджені склопакети. Як на толоку 30 березня зібралися понад 300 людей, це були й студенти, і викладачі Академії, і сусіди з прилеглих вулиць, навіть іноземці. На благодійному рахунку нашого випускника зібрано суму, за яку ми встановили склопакети з першого до четвертого поверху, за підтримки спонсорів встановили паркан навколо руйнувань. На одному з поверхів допоміг відновити вікна міжнародний фонд ALIPH — той, який допомагав відбудовувати Одеський художній музей. Потім за допомогою французького благодійного фонду Solidarity відновили систему тепlopостачання на

вчального корпусу і змогли вчасно розпочати опаловальний сезон. Печерська районна державна адміністрація допомогла відновити систему газопостачання до гуртожитку. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури разом з аукціонним домом Goldens провели виставку-аукціон під назвою «Від НАОМА для Академії Бойчука», на якому вдалося зібрати 308 160 грн на відбудову нашої Академії. Ці гроші в нас на благодійному рахунку і власне за них ми нині докуповуємо матеріали, робимо ремонт у пошкоджених майстернях, що були біля епіцентру вибуху. Ми там уже зробили одну стіну, всі дверні косяки на першому й другому поверхах, ремонт у бібліотеці, в майстернях. Тобто поступово відновлюємо те, що в наших силах. І знаєте, дуже дивно чути від людей, що Академія нічого не робить. Наприклад, ще влітку нас запитували: а чому ви досі не розібрали завали, чому не змусили це зробити студентів? Стільки було хейту... Багато хто не розуміє, що ми не маємо на це права та відповідних дозволів. І що далеко не все залежить від нас».

До речі, окрім листування з державними інстанціями, Академія Бойчука незліченно кількість разів зверталася листами по допомогу до бізнесу, банків, благодійних фондів, вищих навчальних закладів як в Україні, так і за кордоном. Точніше, не те щоб незліченно... Усього на сьогодні в списку адресатів — 328 установ та організацій з усього світу. Відгукнулися одиниці. Окрім згаданого вже Solidarity, це, зокрема, House of Europe, які закупили для Академії комп'ютерну техніку на мільйон гривень, завдяки чому вдалося обладнати комп'ютерні класи для дизайнерів. Деяку техніку передав ПриватБанк. «Епіцентр» пообіцяв знижку на будівельні матеріали, МакДональдз

озвався, що може погодувати людей, які розбиратимуть завали. «Ми ні від чого не відмовляємось», — усміхається пані Олена.

«Ми знаємо, що настане літо»

Увесь цей рік навчальний процес у Київській державній академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука триває у звичному під час війни змішаному режимі. Звісно, з відбитком трагедії, яка поділила життя закладу на до і після. Скажімо, Академія виграла два гранти від Українського культурного фонду: влаштувала спільно з національним театром імені Івана Франка виставку «Втіліле», закупила художні матеріали й мольберти для кафедри монументального і станкового живопису, яка була знищена під час обстрілу. У вересні заклад приєднався до спільноти ELIA (це глобальна європейська мережа вищих мистецьких навчальних закладів) і платформи UAХ. У червні представники Академії запрошені на дні відкритих дверей у Вільноську академію мистецтв, з якою передбачається обмін студентами й співпраця, а викладачі матимуть можливість стажування.

— У цьому навчальному році ми зробили вже другий культурно-мистецький проект «БойчукFest», провели багато виставок, зокрема представили доробок художників-шістдесятників, у творах яких простежується вірність принципам бойчукізму, показали виставу про Аллу Горську. У рамках цього проекту відбулася виставка «Стан невагомості» під керівництвом викладача Мирослава Вайди — рефлексія студентів на ті події, що сталися з Академією, — розповідає Олена Осадча.

11 квітня в Академії Бойчука відкрилася нова виставка-рефлексія під назвою «Тіло/Крихкість». Звідки така назва, стає зрозуміло з презентації події: «Наше буття є неймовірно вразливим і крихким. Його дуже легко скалчити, травмувати та знищити. Кому, як не нам, українцям, це відомо якнайкраще? росія нівечить тіло нашої країни. Наше ментальне і фізичне тіло страждає від ран, завданих війною, планета зазнає екологічних травм. Саме над цим розмірковують художники у своїх нових роботах: інсталяціях, перформансах, артоб'єктах, живописі та графіці, що будуть представлені на виставці».

А ще Академія планувала встановити до дня свого заснування (це 8 квітня) садово-паркову скульптуру «Біля яблуні», яку виконав за роботою Тимка Бойчука (брата Михайла Бойчука) народний художник України Микола Білик. Уже майже все готове, але трохи не встигли, бо потрібен фундамент, а під нього — знову ж таки дозволи від комунальних служб. Там будуть два гранітні блоки: верхній — відомий сюжет «Біля яблуні», а на нижньому — бронзовий барельєф портрета Михайла Бойчука і його цитата. Ось вона: «Коли кінчається зима і напровесні з'являються квіти, їх небагато, але ми знаємо, що прийде весна і квітів буде тисячі. Ми повинні бути щасливі, що переживаємо початок весни в мистецтві. Нас мало, але ми знаємо, що настане літо...».

Наталія КУЛИК.
Фото надані КДАДПМД
імені Михайла Бойчука

Українські фахові журнали: час навести лад. Але як?

Міністерство освіти і науки України винесло на громадське обговорення проект наказу «Про внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань» (<https://surli.janhil>). Як зазначається у повідомленні МОН, Перелік пропонується формувати за новими принципами (<https://surli.cc/eeqlhw>).

Основні пропозиції:

- створити Комісію з питань публікаційної етики та формування Переліку наукових фахових видань;
- цифровізувати подання та оцінювання заявок;
- поділити видання на 14 наукових кластерів з обмеженою кількістю видань категорії «Б»;
- встановити чіткі обов'язкові та додаткові вимоги до видань, що претендують на статус категорії «Б»;
- формувати рейтингові списки наукових видань у межах кластерів;
- статті аспірантів публікувати безоплатно;
- скласти перелік хижацьких практик наукових періодичних видань;

— виключати видання з Переліку за застосування хижацьких видавничих практик, або за співпрацю з «фабриками статей».

У попередньому числі газети («Світ», № 6 2025 р.) ми вже писали про створення механізму державної підтримки кращих наукових фахових журналів, про який під час засідання Нацради з питань розвитку науки і технологій розповів заступник міністра освіти і науки Денис Курбатов.

Він зазначив, що в Україні є близько двох тисяч наукових видань, з них базою Scopus та Web of Science обліковується 191 видання (це категорія «А»).

1700 наукових журналів мають категорію «Б». У цих виданнях порівняно низькі вимоги до якості, і ця категорія має бути суттєво звужена.

Державна підтримка кращих видань відбуватиметься на конкурсній основі. За словами заступника міністра освіти і науки, фінансування може здійснюватися в межах відповідної державної бюджетної програми МОН. За попередніми оцінками, на підтримку 20 наукових видань на 2025 рік потрібно 7,2 мільйона гривень.

Наукова спільнота активно обговорює проект наказу Про внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань. Газета «Світ» запросила висловитися щодо цього проекту вчених, для яких важлива якість наукових видань.

Втратимо низку українських ботанічних видань?

Андрій НОВІКОВ, технічний редактор журналу *Plant Introduction*, старший науковий співробітник відділу біосистематики та еволюції Державного природознавчого музею НАН України

Потреба реформувати сектор академічної періодики в Україні назрівала давно. Коли у 2018 році було запроваджено розподіл фахових видань за категоріями й фактично надано випробувальний термін на два роки виданням, які не відповідали окресленим критеріям, з'явилася надія, що нарешті низькоякісні видання відсіються.

Однак, згодом категорію «Б» було присвоєно практично всім науковим періодичним виданням, які хоча б якось виконували мінімальні нормативи (наявність зареєстрованого ISSN, окремого вебсайту з українським та англійським інтерфейсами, наявність DOI для усіх публікацій).

За цих обставин наукова складова, а тим паче якість публікацій були поза увагою МОН (ці питання залишалися на совісті редакцій).

Водночас вимоги щодо публікаційної активності науково-педагогічних працівників весь час зростали. Це призвело до того, що кількість часописів і публікацій збільшувалась, а їхня якість знижувалася. З'явилися так звані «фабрики статей», де за відносно незначну оплату можна було замовити публікацію, а кількість «смітникових журналів» стала непомірною.

Виданням категорії «Б», які виставляли завищені вимоги до якості рукописів і прагнули тримати високий науковий рівень, стало вкрай складно закривати номери через шалений відтік дописувачів. Учені, які могли написати краще, прагнули публікувати статті у виданнях категорії «А» або закордонних виданнях, що індексуються у базах Scopus та WoS. Ті, котрі не могли написати добре чи не хотіли виконувати суворі вимоги редакцій й рецензентів, просто обирали інший журнал з тієї ж категорії «Б», з більш поблагливіми вимогами.

Як редактор, я знаю чимало випадків, коли рукописи, які було відхилено через псевдонаукову складову, були успішно опубліковані в інших виданнях категорії «Б». У результаті навіть якісні видання почали відчувати серйозну нестачу рукописів і, щоб вижити, були вимушені знизити свої вимоги (принаймні частково).

Чимало видань опинилися на межі виживання й трималися завдяки особистому внеску членів редколегії й окремих науковців-ентузіастів, котрі були готові жертвувати своїми рукописами (подаючи їх саме у це видання, а не у більш рейтингове), щоб зберегти журнал. Безумовно, така ситуація аж ніяк не стимулювала розвиток середовища української академічної періодики й потребувала вирішення.

Здавалося б, надія на розв'язання проблеми з'явилася у березні 2025 року, коли було оприлюднено проект наказу про внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань. Безумовно, новий порядок мав би усунути згадані вище негативні моменти й наблизити українську академічну періодичку до міжнародних стандартів.

Однак, після ознайомлення з ним виникає певна острота. Зокрема, згідно з новим Порядком, журнали розділяються за кластерами відповідно до галузей знань. А категорія «Б» може містити лише обмежену кількість наукових фахових видань у межах таких кластерів. Жодних перехідних періодів чи часу на адаптацію для видань не передбачено. Загро-

за полягає у тому, що навіть якісні локальні наукові видання, які нині — у стані стагнації й усіляко намагаються вижити, замість «вилкової пігулки» дістануть «летальну дозу» і будуть вимушені припинити своє існування.

Чи зможуть ботанічні журнали боротися за місце у списку категорії «Б» з біохімічними й генетичними виданнями? А якщо їм доведеться боротися за це місце ще й з медичними й біотехнологічними виданнями? Гадаю, що результат такої боротьби цілком очевидний, адже цитованість медичних публікацій у рази (а інколи й у десятки разів) вища за ботанічні.

Ба більше, навіть у межах біологічних наук окремі журнали, які запліошували очі на якість публікацій і завдяки цьому налагодили публікаційну активність, опиняться у фаворі, адже цитованість у цих виданнях буде вищою.

Варто нагадати, що цитованість далеко не завжди є синонімом якості чи навіть актуальності публікації. Адже паралельно з формуванням «фабрик статей» формувалася й інша сфера послуг — збільшення цитованості за помірну оплату. Логічно припустити, що у низькоякісних видань і з цитованістю все буде чудово. І навпаки, у видань, які публікують якісні статті вузького профілю, цитованість може бути нижчою. Яскравим прикладом є виключення журналу *Zootaxa* зі списків WoS у 2021 році через низьку зовнішню цитованість і відносно високий рівень самоцитовування. Цей журнал у жодному разі не можна назвати низькоякісним, але специфіка таксономічних публікацій є такою, що їх рідко цитують, а якщо й цитують, то переважно самі ж автори або окрема невелика когорта спеціалістів.

У випадку з українськими ботанічними виданнями важко розраховувати на високу цитованість. То що, невже ми готові позбутися цілої низки українських ботанічних видань? Згадаємо публікаційний досвід часів СРСР, коли черги на публікації у таких часописах були на рік, а то й два вперед. Невже ми готові повернутися до практики депонування рукописів?

Хотілося б вірити, що це не те майбутнє, яке нас очікує. Нині перед українською наукою постають складні виклики, і наукові видання також потребують підтримки. Боротися з недобросовісними виданнями потрібно, але не шляхом впровадження чергової низки формальних вимог (не таких уже й складних для виконання хижацькими виданнями) і не шляхом «зішттовхування лобами» видань з різних вагових категорій.

Боротися за рейтинги потрібно, але водночас не можна кидати ледь притомні українські наукові видання на арену

світового академічного рингу. Варто допомогти тим виданням, які прагнуть рухатися вперед, які готові змінюватися і тримати, можливо, все ще не найвищу, але гідну планку.

Бо може статися так, що завтра ми озирнемося і не побачимо українських наукових часописів — ні поганих, ні хороших, ніяких.

Шукати порушників, а не карати усіх

Дмитро ЛЕОНТЬЄВ, головний редактор журналу «Біорізноманіття, екологія та експериментальна біологія», професор Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Новий проект порядку формування переліку фахових видань є спробою взяти під контроль напівдикий світ українських наукових журналів. У цьому світі співіснують старі авторитети, молоді хижаки й безліч посполитих «мурзилوک», не надто хижих, але й не дуже якісних. І от приходить Чиновник і хоче навести лад. Чиновник чув, що в деяких журналах за гроші можна надрукувати будь-що. Це неподобство треба припинити. Як?

У 2018 році МОН розділило українські журнали на три категорії. У першу («А») потрапили переважно англومовні видання, індексовані у Scopus. Друга («Б») була залишена для так званих фахових видань. На міністерській новомові слово «фаховий» означає не «профільний», а «атестаційний». Публікацію в такому журналі можна зараховувати для захисту дисертації чи при поданні на звання доцента. Категорію «В» залишили для «нефахових» (тобто невизнаних МОН) журналів, яким запропонували стати фаховими або вмерти. Це, власне, і відбулося: ті журнали, за які було кому боротися, за рік-два дістали категорію «Б», решта зникли.

І от реформа пройшла, але за кілька років до Чиновника дійшли чутки, що нічого не змінилося: ті ж самі публікації за гроші, та ж сама імітація рецензування. І у 2025 році з'являється нова ідея: не брати до категорії «Б» усіх, хто відповідає вимогам, а влаштувати конкурсний відбір. Кількість прізів обмежена: навіть якщо твій журнал не має жодних ознак недоброчесності, він може не увійти до клубу обраних, бо існують кращі за нього. Водночас очевидно, що «кращі» журнали можуть мати трохи іншу спеціалізацію, або бути широкопрофільними й, відповідно, не мати рецензентів для певної теми. Це, однак, нікого не турбує. Конкурс проводитиметься за так званими кластерами — великими тематичними групами. Наприклад, пропонується такий кластер: «Біологія, біотехнології, медицина та реабілітація». У ньому змішалися зоологія і стоматологія, ґрунтознавство і штучні органи, молекулярна біологія і лікувальна фізкультура. І от у цьому кластері міністерство планує позбавити статусу «фаховості» десь половину журналів (скільки саме — секрет). Очевидно, що ніхто не стежитиме за рівним розподілом напрямів у межах кластера. Тож я передбачаю, що від цього відбору виграють комерціалізовані, переважно медичні журнали, які працюють на фабрики дисертацій. У них є великі редколегії, гарно зроблені сайти, професійна верстка — бо недоброчесні автори добре платять за публікації, особливо у тих галузях, де науковий ступінь є ключем до грошей. А маленькі нішеві журнали з ентомології чи гербарної справи, у яких все тримається на ентузіазмі, — не виживуть. Цей результат прямо протилежний тому, чого на словах прагне МОН: підтримці чесності. Маленькі журнали часто чесніші, але вони програвуть.

ГАРЯЧА ТЕМА

Можна, звісно, заперечити, що категорія «Б» стосується лише атестації кадрів, а науковці вільні й далі публікувати свої результати деінде. Але так уже не буде. У 2018 році МОН і НАЗЯВО доклали таких зусиль до дискредитації «нефахових» видань, що вони тепер розглядаються як щось середнє між дописом у твіттері й написом на паркані. Жоден автор, що поважає себе, не буде публікуватися в журналі після втрати ним «фаховості». Краще вже надрукуватися за кордоном: з появою III переклад більше не проблема.

Було б, однак, несправедливо оголосити проєкт наказу МОН суцільно шкідливим. У ньому наведений доволі розумний, хоч і не без винятків, перелік недоброчесних практик. Я б із задоволенням поширив цей перелік також на «міждисциплінарні конференції» з фальшивою географією та на так звані колективні монографії, які давно перетворилися на збірки тез. Цікавою є також ініціатива зробити публікації аспірантів безплатними. Щоправда, ця практика чомусь поширюється лише на категорію «Б», де сплата за публікацію обчислюється сотнями гривень, але не на категорію «А», де з авторів беруть сотні євро. Взагалі, з мого власного досвіду (який не претендує на узагальнення), саме українські «скопусні» журнали є найбільшими хижаками у спільноті. Це просто приватні бізнеси головних редакторів, які відпрацьовують гроші, допомагаючи оформити рукопис під формальні вимоги Scopus. Про наукову якість не йдеться взагалі. Так от, на прибуток цих контор ніхто не зазіхає — їм аспіранти й далі платитимуть.

Непоганий вигляд мають Критерії для оцінювання наукових періодичних видань (от тільки, нагадаю, ці критерії нічого не гарантують — журнал все одно можуть позбавити категорії, якщо експерти МОН знайдуть у тому ж кластері щось «краще»). Серед заявлених ознак викликають питання дві. Перша — кількість публікацій закордонних авторів. Для журналів, які видаються українською мовою, це нереалістична вимога, а англومовні видання індексуються у міжнародних базах і на категорію «Б» не претендують. Другий дивний показник — це членство головного редактора у різноманітних асоціаціях видавців. Очевидно, що це ніяк не свідчить про його чи її професіоналізм, радше — про PR-активність.

А тепер варто поставити запитання, навіщо цей новий Порядок взагалі вводиться. У 2018 році держава запропонувала науковим журналам довести свою спроможність за затвердженими критеріями. Значна частина журналів із цим впоралась. І ось тепер держава анулює результати попередньої оцінки й об'являє, що кожен журнал що три роки має доводити, що він не верблюд. Це якби поліція час від часу заарештовувала кожного перехожого і змушувала його доводити законслухняність. Але усі ми знаємо, що доводити треба не невинність, а провину. Тероризуючи доброчесні журнали, МОН збільшує моральний тиск на знесилену війною і безгрошів'ям наукову спільноту, доводить до вигорання і відчаю останніх чесних науковців. Цьому можна було б запобігти, організувавши моніторинг наукових видань і вистежування недоброчесних практик — тобто взявшись за пошук порушників замість покарання усіх. Але для цього треба, по-перше, працювати, а по-друге — відчувати відповідальність за людей.

Прибрати «хижацькі журнали» з наукового обігу

Олександр ХОДОСОВЦЕВ, головний редактор Чорноморського ботанічного журналу (*Chornomorski botanical journal*), професор кафедри ботаніки Херсонського державного університету, член-кореспондент НАН України

Виходячи з тексту, розроблений документ має на меті:

1) виключити «хижацькі журнали» з наукового обігу в Україні;

2) оптимізувати кількість наукових журналів в Україні.

Перша мета не викликає сумніву. Представлений інструментарій для її досягнення достатньо добре виписаний в додатку «Перелік ознак хижацьких практик наукових періодичних видань».

Що стосується другої мети — отут є над чим попрацювати. Скорочення наукових журналів означає, що якихось журналів в Україні за напрямками надто багато, а деяких замало? І чи робили фахівці МОН такий аналіз? Я спробував хоча б приблизно побачити картину співвідношень між українськими науковими журналами (український перелік із 1540 найменуваннями) і тими, що входять до списку SCIMAGO. За ключовими словами botan, entom, miscol, rharm, educat, law, econom, тусо, які символізують «коло наукових інтересів» ботаніки, ентомології, фармакології, економіки, педагогіки пошукова система видала такі результати. У базі SCIMAGO журналів з ключовим словом rharm у 71 раз більше, ніж в Україні, botan — у 64 рази, entom — у 45 разів, educat — у 44 рази, law — у 20 разів, econom — в 11 разів. Пошук за ключовим словом тусо видав 41 журнал у міжнародній базі, в Україні — 0. Висновки робіть самі. У представленому документі не знайшов жодного інструментарію для вирівнювання співвідношень між переліком провідних журналів світу за науковими спеціальностями та українським переліком.

Коли почав читати оновлений документ, у мене була якась надія на кластери. Проте, як на мене, документ виявився дуже дивним, особливо щодо розподілу за науковими спеціальностями (докторськими). Зокрема, кластер «Безпечна, чиста енергетика та енергоефективність» має 17 наукових спеціальностей, проте кластер «Біологія, біотехнології, медицина та реабілітація» має аж 92 наукові спеціальності! Можливо, я не вловив якихось тонкощів «гри», проте у переліку українських журналів усього 12 — з ключовим словом energy. В одному кластері виключать два журнали, в іншому дев'ять (і це за умови, що в середньому один журнал закриває якусь одну наукову спеціальність). Це «ведмежа послуга» для енергетиків, де втрата будь-якого журналу за їхньої мінімальної кількості — критична.

Що ж із критеріями для оцінювання наукових періодичних видань? На вході маємо перелік з 11 критеріїв. Більшість критеріїв, запропонованих групою розробників нового Порядку, можна швидко виконати. Але декілька — ні. Критерії 5 і 6 потребують додаткового роз'яснення, бо є спільні публікації авторів з різних установ і країн. Проте найважливішим є 10-й критерій — показник цитованості. Чому оцінюють лише цитування в журналах із наукометричних баз SCOPUS та Web of Science? Де показник цитованості в українській періодиці? Він, на мій погляд, теж важливий. Специфічні наукові журнали, які закривають вузьку наукову спеціальність, мають значно менший показник цитованості (і це стосується не лише українських журналів). Можливо, кластери повинні бути розділені за середніми світовими показниками цитованості певних наукових напрямів? В Україні, наприклад, є два вузькоспеціалізовані ентомологічні журнали, два вузькоспеціалізовані журнали з ґрунтознавства. Де гарантія, що вони не потраплять у перелік тих, які потрібно за представленими критеріями виключити в роздуготому кластері «Біологія, біотехнології, медицина та реабілітація»? З таким підходом Україна реально може непомітно втратити часописи для цілих наукових спеціальностей...

Вихід є. Можна публікуватися у «Вісниках...» з широким спектром наукових напрямів, але чи є широкий профіль спеціальностей стратегією розвитку науки у світі? Гадаю, що ні. Що вужче науковий напрям, то глибше занурення у проблему, якісніша організація рецензування і, відповідно, наукова новизна. Наприклад, у Великій Британії — шість спеціалізованих мікологічних журналів, в Україні — жодного, хоча спеціальність 03.00.21 — мікологія — є. Переліком не передбачена стратегія підтримки та розвитку вузьких наукових спеціальностей. Чи можна знайти в Україні міколога, який погодився б випускати мікологічний журнал, у якому два роки статті не будуть зараховуватися для захисту дисертаційних робіт? Чи захоче редакційна колегія вузькоспеціалізованого, «закритого» на два роки журналу, знов його відновити в категорії «Б»? Риторичні запитання. Є небезпека, що ми самі собі закриємо шлях для відродження і розвитку.

Повертаючись до початку дискусії, маю запитання до розробників Порядку. Якщо виконати першу мету Порядку і прибрати «хижацькі журнали» за запропонованими критеріями, можливо, і не треба буде напружуватися з другою — «оцінюванням» та подальшим виключенням з категорії «Б» артіогі вузькопрофільних журналів, які працюють за принципами академічної доброчесності?

Правила гри мають бути не вічними, а гнучкими

Ганна ХАРЛАМОВА, директорка Координаційного центру із випуску серії наукових періодичних видань «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка» (<https://sciencejournals.knu.ua/>)

Під час зустрічей членів Координаційного центру, експертної групи проєкту НФДУ «Теоретичні засади гармонізації редакційних практик українських наукових видань із міжнародними стандартами для конкурентоспроможної інтеграції України до європейського простору відкритої науки» та регіонального відділення EASE (<https://url.gd/jacrbv>) ми багато часу присвятили обговоренню цього питання. Звісно, МОН наголошувало на конфіденційності своїх нарад, але ми, як експерти, обговорювали концептуальні аспекти фаховості, доцільність існування цього списку, аналізували світовий досвід. Тому відчуваємо відповідальність за зміни, що відбуваються.

Моя особиста перша реакція на початок цієї ініціативи була: чи потрібно взагалі зберігати цей список? Може, краще його скасувати? Але обґрунтована позиція МОН полягає в тому, що список має залишатися. Ми синхронізуємося з ЄС, і в багатьох країнах Європи існують подібні переліки рекомендованих видань (аналог фахових журналів). Звичайно, механізм їхнього формування суттєво відрізняється від нашого, адже він базується не лише на відборі вітчизняних журналів, які не потрапили в Scopus чи Web of Science, а й на певному рейтинговому представленні різних вітчизняних та міжнародних видань: це можуть бути журнали певних кварталів, певних видавців (наприклад, у деяких країнах офіційно відмовилися від журналів MDPI).

Цікаво порівняти наш підхід з американським досвідом. Коли ми обговорювали майбутнє фахового Переліку, то під час вебінарів із партнерами з Association of University Presses нам довелося пояснювати, що таке фахові журнали в українському розумінні. У США немає централізованого списку, як у нас, але є міжуніверситетські домовленості щодо того, які журнали вважаються авторитетними для публікацій результатів досліджень. Така система, як і наша, має особистісний фактор і ризики непрозорості.

Яка була роль фахового Переліку в минулому і чи актуальний він сьогодні? Раніше Перелік фахових журналів, ще за часів ДАК, не мав чітких критеріїв якості. По суті, це був список наукових журналів, у яких аспіранти могли публікувати результати дисертаційних досліджень. Чи залишається така потреба нині? Так, адже інститут PhD є усталеною світовою практикою, і аспірантам важливо знати, що вони публікуються у надійних журналах, які дотримуються належних стандартів якості та етики. Поки лише МОН може дати певний незаангажований Перелік таких видань.

...У новому Порядку формування Переліку наукових фахових видань України основний акцент робиться на скороченні кількості журналів, які або ледве виживають, або займаються хижацькими практиками. Це абсолютно правильний підхід, і Порядок пропонує механізми для його реалізації.

Важливим пунктом у новому Порядку є автоматичне зарахування журналів, індексованих у Scopus та Web of Science, до категорії «А». Це безумовна необхідність.

Однак найбільші дискусії викликали три аспекти.

Перший: кластеризація журналів.

Є варіант уникнути цього механізму, якщо встановити жорсткіші вимоги до редакційних колегій. Наприклад, можна передбачити, що в редколегії має бути не менш як 10 науковців з індексом Гірша >3, і кожен із них може входити лише до однієї редколегії. Це зменшить кількість заявок і допomoже сфокусуватися на якісних журналах.

Другий: цінова дискримінація для молодих учених.

Введення безплатних публікацій для молодих учених видається фінансово нереалістичним. Журнали просто почнуть обмежувати кількість таких статей або формуватимуть довгі черги, що створить додаткові бар'єри. Замість цього варто передбачити механізм грантів на публікації, які мають «ходити» за аспірантами та молодими вченими, а не за журналами.

Третій: цифровізація процесу.

Порядок має враховувати можливості автоматизації. Наприклад, штучний інтелект міг би оцінювати журнали за формальними критеріями, а експерти перевіряли б лише складніші аспекти. Це зменшило б навантаження на експертні групи (не Комісію!). Також одразу має бути передбачене фінансування для автоматизації процесу та адміністрування системи. Окремо варто звернути увагу на формування експертних груп під такі задачі. У попередні роки відбір журналів часто був формальністю, де рішення ухвалювали вузькі кола, без достатньої прозорості. Якщо ми хочемо справді мати якісний процес, необхідно змінити підхід до відбору експертів: залучати міжнародних фахівців, уникати конфлікту інтересів і зробити оцінювання максимально об'єктивним та прозорим. Без цього є ризик, що новий Порядок просто відтворить старі проблеми в новому вигляді. Експертна група не повинна бути постійною, а має формуватися на конкурсній основі кожні три роки, за аналогією з відбором експертів для оцінювання проєктів МОН. Це забезпечить ротацію фахівців, уникнення конфлікту інтересів і залучення нових компетентних дослідників до процесу оцінювання наукових видань.

Звісно, є ризик, що новий Порядок також швидко застаріє.

Світ наукового публікування змінюється дуже стрімко. Уже сьогодні ми бачимо, що чимало журналів у Scopus і Web of Science деградують у гонитві за прибутками, кількість рукописів різко зростає через штучний інтелект, а багато університетів відходять від жорсткої прив'язки до кварталів та рейтингів.

Тому цей Порядок має бути не вічним, а гнучким, із переглядом правил кожні 5–10 років. Загалом, він є гарною спробою змінити правила гри та підтримати кращі журнали. Перший етап обговорення вже показав продуктивну роботу експертної групи, яка працювала над ним, і я впевнена, що слухні зауваження будуть враховані, щоб сформувати адекватні правила для наступного десятиліття.

Підготувала Світлана ГАЛАТА

Продовження дискусії — в наступному числі газети

Чому гендерні питання не тільки важливі, а й вигідні?

Поняття «гендер» почало активно циркулювати у світі (переважно західному) деє із 60-х років минулого століття. В Україні — із настанням незалежності. А перший закон, що орієнтувався на гендерні принципи й називався «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», у нашій державі було ухвалено 2005 року.

Як КПІ опинився у центрі подій?

25 березня цього року Кабмін затвердив операційний план з реалізації Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. Основний документ — «Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року» — було ухвалено у грудні 2022-го. Названий план з реалізації уже другий: перший обіймав 2022–2024 роки, нинішній — 2025–2027-й.

Однією з основних його цілей є посилення ролі саме закладів освіти у забезпеченні гендерної рівності. КПІ ім. Ігоря Сікорського одним із перших в Україні звернувся до цієї теми. І сталося це ще 2001 року, коли було укладено Меморандум із ПРООН про започаткування в закладі Українського центру гендерної освіти.

І про створення першого в Україні Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» у провідному технічному вищі країни теж чудово пам'ятають. Адже сам проєкт, можна сказати, народжувався у стінах Київської політехніки.

Про це під час розширеної зустрічі членів робочої групи з питань гендерної рівності розповів голова цієї групи — професор КПІ ім. Ігоря Сікорського, доктор технічних наук, член-кореспондент НАН України Сергій Сидоренко. Він нагадав, як після Помаранчевої революції, в якій студенти й викладачі вишу брали найактивнішу участь (втім, як і в усіх інших демократичних починаннях у країні), приміщення КПІ нерідко ставали майданчиками для груп громадських активістів і активісток, які обговорювали нові проєкти й рішення, окремі з них підтримувалися потім у стінах Верховної Ради. Так було і з першим проєктом закону про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, напрацьованим громадськими активістками, які виступали з ідеями створення в Україні законодавчого поля у сфері гендерної рівності. У Верховній Раді проєкт закону спочатку провалили, але через рік таки ухвалили.

У стінах КПІ відбулися і перші в Україні міжнародні конференції «Жінки в науці й освіті України», «Гендер в ядерних технологіях». За фінансування Уряду Канади було реалізовано міжнародний проєкт «Інформаційна підтримка гендерної освіти в Україні», а також — чимало інших проєктів у співдружності з іншими країнами.

У 2020 році університетський центр «Соціоплюс», який і раніше здійснював дослідження якості

освіти з використанням різних соціологічних методик, запровадив кількісний моніторинг досягнення гендерної рівності у виші — це сприяло, за словами Сергія Сидоренка, залученню студентства до міжнародних програм у цій сфері, участі в демократичних перетвореннях, формуванню лідерських якостей, навичок державного управління.

З початком широкомасштабного вторгнення росії в Україну освітянські й наукові структури багатьох країн почали активно допомагати Україні. Першого грудня 2022 року єврокомісарка Марія Габріель проголосила ініціативу «Інкубація свободи для України». Вона запропонувала розгорнути міжнародну проєктно-грантову діяльність на перетині ІКТ, інноватики та гендерної сфери й створити для українок і українців більше можливостей для реалізації наукових досліджень.

Тоді в КПІ чи не вперше задумалися над створенням міждисциплінарних проєктів, які б поєднували тематику і досвід інженерних шкіл (що завжди було сильною стороною цього вишу) з гендерною компонентою (яка теж була практично завжди важливою для технічного закладу). Започаткована ініціатива дала поштовх новим ідеям. На таких засадах була проведена наукова конференція «Гендер в ядерних технологіях. Women in Nuclear». «Наша презентація мала великий успіх, — зазначив Сергій Сидоренко. — Свою позитивну оцінку висловив і гендиректор МАГАТЕ Рафаель Гроссі, який виступає за гендерний паритет у сфері ядерних технологій».

Роботи буде багато

Сьогодні План дій з імplementації принципів гендерної рівності, який у листопаді 2024 року було схвалено на засіданні Вченої ради університету, є частиною Стратегії розвитку КПІ ім. Ігоря Сікорського на 2025–2029 роки. У січні 2025 року ректор університету Анатолій Мельниченко підписав «Першочергові заходи з реалізації Плану дій з імplementації принципів гендерної рівності в практику діяльності Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» до 2027 року».

Виступаючи на розширеній зустрічі членів робочої групи з гендерної рівності, які й покликані організувати виконання плану дій з імplementації цих принципів, Анатолій Мельниченко уточнив:

— Це не просто план заходів, а реальна дорожня карта, якою будемо рухатися, і цей рух однозначно впливає на діяльність нашого університету, зокрема й на наші міжнародні рейтинги, адже в кожному з них складовою є гендерний баланс. План заходів ретельно пропрацьовано, і я сподіваюся, що ми в університеті продовжуватимемо формувати культуру гендерної рівності, забезпечувати гендерну складову, яка відповідає європейським нормам. У нашому виші давно працюють над цією тематикою, але чимало треба допрацювати. Роботи буде багато.

З чого почнемо?

До складу робочої групи з питань гендерної рівності ввійшло понад півтора десятка знаних в університеті людей. Першою заступницею голови робочої групи стала Тетяна Желяскова — проректорка з навчальної роботи, заступницею — деканка факультету соціології і права Олена Акімова.

На зустрічі, яку модерувала Олена Акімова, обговорили чималий комплекс питань. Насамперед було вирішено провести глибокий моніторинг (у динаміці) результатів імplementації принципів гендерної рівності — для подальших управлінських рішень.

Щоб подолати гендерну нерівність під час вступу до КПІ, продумано заходи заохочення для абітурієнтів, щоб вони активніше подавали заявки на спеціальності, де жінки ще недостатньо представлені. А також вирішено (залежно від потреби) — допомогти студенткам (як і студентам) у навчанні, запровадивши для цього програму наставництва.

Для подолання гендерної нерівності будуть розпочаті програми підтримання жінок у різних сферах життя (освітній, кар'єрний, бізнес, розвитку особистих навичок).

Поставлено завдання: спільно з кафедрою ЮНЕСКО вивчити можливість запровадження в університеті рейтингу підрозділів з питань

імplementації принципів гендерної рівності, розробити відповідну методологію і — як пілотний проєкт — запровадити її у 2025–2026 роках.

Неабиякі надії покладаються в університеті на розділ Плану дій «Імplementація гендерної тематики у дослідницький та творчий вимір». У зв'язку з цим планується провести навчання для відповідальних за гендерний напрям у підрозділах та загалом зацікавлених вчених, а саме — ознайомити їх із технологіями роботи з порталом Єврокомісії Funding and Tenders Opportunities. Мета — включення вчених КПІ до міжнародних консорціумів, належна підготовка проєктних пропозицій до конкурсів міжнародних проєктно-грантових програм, зокрема програми «Горизонт Європа».

Вигідний гендер

У цьому разі йдеться про інноваційні перспективи, пов'язані з дотриманням гендерних принципів.

Не секрет, що недостатня обізнаність із міжнародними й національними нормативно-правовими актами у сфері гендерної рівності, пояснює Сергій Сидоренко, нерідко призводить до того, що університет втрачає чималі кошти. Так відбувається, наприклад, якщо в проєктних пропозиціях, які подаються вченими на конкурс «Горизонт Європа», Erasmus+ (рівня KA2) тощо, не враховуються вимоги Європейської комісії щодо гендерної рівності, або на них просто не звертають уваги автори під час підготовки проєктних пропозицій. І в підсумку такі проєктні пропозиції втрачають свої конкурентні спроможності.

Це тільки один із прикладів того, як важливо досягати гендерної рівності, дотримуватися її й ще мати непогану винагороду, беручи участь у міжнародних проєктах. Проаналізувавши свої можливості та врахувавши специфіку великого технічного вишу, в котрого є вагомий досвід реалізації міждисциплінарних проєктів, які можуть використовувати й гендерні компоненти, і до яких долучаються сильні інженерні школи, в КПІ зрозуміли, що досі явно недостатньо використовували свої спроможності. А отже, цей недолік треба виправляти.

У київських політехніків справи сильною стороною завжди були міждисциплінарні дослідження та відомі інженерні школи. А якщо залучити сюди ще й гендерний компонент, дотримання якого у багатьох проєктах є додатковим плюсом чи навіть обов'язковою умовою, то це надасть більшої конкурентоспроможності проєкту.

У комплексі запланованих заходів передбачено провести вебінар для зацікавлених співробітників КПІ щодо залучення тематики гендерної рівності у програмах «Горизонт Європа», Erasmus+ KA2, програмах НАТО, Шведського Інституту та ін. А також — підготувати конференцію або організувати окрему секцію на одній із науково-практичних конференцій КПІ, де розглянути міждисциплінарну практику партнерів та використання в ній гендерної тематики. І звичайно ж, ретель-

но відстежувати повідомлення про конкурси за міждисциплінарною гендерною проблематикою.

«Ми вважаємо, що у міжнародній проєктно-грантовій діяльності вчені КПІ ще слабо використовують міждисциплінарні підходи до побудови проєктних пропозицій на перетинах гендерного компонента з проблематикою інженерних шкіл КПІ», — розповідає Сергій Сидоренко.

Нам є що запропонувати «Горизонту Європи»

— Чи справді використання гендерних компонентів, зокрема і в створенні проєктних пропозицій, є таким значущим? — запитує Сергій Сидоренко.

— Так, тому, що справді у багатьох європейських програмах і проєктах гендерна складова відіграє важливу роль, — пояснює він. — А в нас є свої напрацювання, ведуться міждисциплінарні дослідження, до яких залучені й жінки й чоловіки, працюють сильні інженерні школи. Один із наших пріоритетів — активніше залучення жінок до проєктів програми «Горизонт Європа». На початку квітня зазвичай оголошуються теми конкурсів. Ми готуємо низку творчих колективів, котрі розробляють пропозиції, з якими мають намір увійти в міжнародні консорціуми. Один з таких колективів очолює Олена Акімова.

Щороку «Горизонт Європа» оголошує близько 700 конкурсів, практично всі вони міждисциплінарні, там є місце гендерному компоненту і за галуззю знань, наприклад, зміни клімату, енергетика чи нанотехнології, скрізь присутній міждисциплінарний перетин з гендерним компонентом. І хоч це не є суто гендерні напрями, але до консорціуму, який готує проєкт, може бути внесено гендерну складову, наприклад, через інженерну школу. Ось, приміром, наша матеріалознавця, металургиня Євгенія Чвертко. Вона зацікавлена в матеріалознавчій темі, і як тільки така з'явиться на горизонті, одразу подивимось, який гендерний компонент може бути запропонований.

Або ми можемо конкретно проаналізувати гендерну складову в технічному університеті в роки війни. Так би мовити, через психологічний вимір — на особистісному, національному та міжнародному рівнях. Університети Європи такої можливості не мають.

Деякі наші науковиці працюють над авторськими курсами. Наприклад, директорка Науково-навчального центру «Соціоплюс» Анна Іщенко, а також членкиня робочої групи доцентка кафедри філософії Факультету соціології і права Юлія Стребкова.

— Ви проводили чимало соціопитань з гендерних питань. А чи досліджували, як відрізняється (чи не відрізняється) рівень зарплати у жінок і чоловіків, якщо вони за статусом перебувають на одному рівні?

— Я дуже хотів би, щоб «Соціоплюс» провів і таке дослідження. Ба більше: ми хочемо запропонувати різноманітні гендерні дослідження серед усього чисельного складу КПІ, а це 2 тисячі співробітників і 15–20 тисяч студентів. Гадаю, для всіх це буде цікаво. І ми проведемо такі дослідження. Нам це до снаги. Подивимось, що скаже «Горизонт Європа».

А за результатами досліджень, сподіваємось, настануть і відповідні управлінські рішення, що посилять імplementацію принципів гендерної рівності в університеті.

Лариса ОСТРОЛУЦЬКА

Освітня та експертна робота в умовах війни

На Загальних зборах Національної академії педагогічних наук України було представлено звіт про діяльність НАПН у 2024 році й окреслено завдання на 2025-й. І в основній доповіді, й у виступах неодноразово наголошувалося, що діяльність усіх відділень, установ і науковців була спрямована на вирішення тих завдань, які сьогодні поставила війна. Не оминули на зборах і питань, які нині хвилюють фахову спільноту — зокрема законодавчих ініціатив щодо старшої профільної школи та інших.

Нові суворі й тривалі випробування зумовили комплексну перебудову діяльності академії, а установи академії, науковці гідно відповідали на виклики часу. Про це йшлося в доповіді президента НАПН академіка Василя КРЕМЕНЯ.

Експерти підставляють плече

Насамперед було відзначено експертну роботу академії. За словами Василя Кременя, більш тісною і продуктивною стала співпраця з владними структурами, зокрема з Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. Тільки експертних висновків на законопроекти академія підготувала торік понад 50. Розпочато реалізацію нової програми спільної діяльності Міністерства освіти і науки України й НАПН України на 2024–2026 роки, яка охоплює широкий спектр актуальних питань модернізації освітньої й наукової сфери. Продовжено реалізацію таких програм з Національною академією наук України й Національною академією медичних наук України, укладено програму з Національною академією правових наук України. Академія тісно співпрацювала з іншими державними й громадськими організаціями, зокрема зі Спільною ректорів ЗВО України.

Заступник голови Комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій Сергій Колебошин у своєму виступі підтвердив, що взаємодія НАПН із комітетом інтенсифікувалася: «Ми справді дістаємо фахові висновки на багато законопроектів, і ми використовуємо їх у своїй роботі. Позиція НАПН України завжди незаангажована — це справді позиція наукової, науково-педагогічної спільноти. Вважаю, що ця робота має ще поглибитись». Як запевнив президент НАПН, так і буде.

Навів Василь Кремень і декілька цифр. НАПН України у 2024 році отримала фінансування з державного бюджету в сумі 293,1 млн грн. В установах академії у 2024 році за рахунок бюджетного фінансування виконувалося 109 наукових досліджень, з яких 36 (33 %) — фундаментальні й 73 (67 %) — прикладні. З них 7 річних прикладних досліджень спрямовувалися на розв'язання освітніх проблем, що потребують невідкладного розгляду. Розпочато 51 наукове дослідження, завершено 41.

Усього за результатами наукових досліджень ученими наукових установ та членами академії опубліковано понад 2,6 тисячі праць, зокрема 86 монографій, 29 підручників, 81 навчальна програма і посібник, 60 методичних посібників, рекомендацій тощо. Отри-

Учасники Загальних зборів НАПН України

mano 42 свідоцтва про реєстрацію об'єктів авторських прав та подано 36 заявок.

Установи академії у 2024 році істотно розширили експериментальну діяльність, яка містила 72 експерименти різних рівнів з участю близько 800 закладів освіти. Під науковим керівництвом учених академії проведено 24 всеукраїнські експерименти.

Здобутки відділень

Василь Кремень навів здобутки усіх відділень академії, науковці яких запропонували суспільній, зокрема освітній практиці, важливі розробки з високим рівнем їхнього застосування і впливу. Назвемо лише деякі.

Наприклад, Відділення філософії освіти, загальної й дошкільної освіти та його установи провели комплекс досліджень з метою науково-методичного забезпечення реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності — згідно з відповідним законом та стратегією на період до 2030 року; було розроблено модель проектування освітньо-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти в контексті цифровізації суспільства під час воєнного стану та методика її реалізації тощо.

Щодо здобутків Відділення психології та спеціальної педагогіки, президент НАПН зауважив, що науковці розробили концептуальну модель технологій і на її основі — технології забезпечення психічного здоров'я і добробуту освітян, «внутрішніх» і «зовнішніх» вимушених переселенців, а також — технології психофізіологічного забезпечення життєстійкості фахівців соціономічних професій та різних верств населення в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, а також — концепцію, стратегічний підхід і комплекс соціально-психологічних стратегій формування та відновлення здорового способу життя особистості в умовах війни.

Відділення загальної середньої освіти й цифровізації освітніх систем зробило істотний внесок у формування дидактичної системи реалізації нового змісту базової середньої освіти у предметному циклі сьомого-дев'ятого класів, а саме: укладено низку навчальних програм, упроваджені в освітню практику 20 нових підручників для сьомого класу, підготовлено комплект — 18 нових під-

ручників для восьмого класу. Також було згадано про створення діагностувального інструментарію для комплексного виявлення навчальних втрат у початковій і базовій середній освіті, запропоновано механізм їх мінімізації та шляхи їх подолання.

У Відділенні професійної освіти й освіти дорослих та його установах розроблено принципи організації змішаного навчання у сфері професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти, створено методика відбору та структурування змісту розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу. Відділення вищої освіти отримало нові фундаментальні й прикладні результати щодо підвищення конкурентоспроможності вищої освіти. Зокрема, проаналізовано стан, ефективність і конкурентоспроможність мережі державних закладів вищої освіти, обґрунтовано пропозиції з її оптимізації насамперед шляхом укрупнення закладів. Також серед іншого проаналізовано вітчизняний досвід взаємодії вищої освіти та ринку праці в умовах воєнного стану й після воєнного відновлення України та запропоновано її модернізований механізм.

Найактуальніші завдання

Які завдання постають перед НАПН у 2025 році? За словами Василя Кременя, у сфері дошкілля — це науково-методичний супровід нового Закону України «Про дошкільну освіту», у створенні якого активну участь взяла академія.

Щодо загальної середньої освіти, то тут у вирішальну стадію входить процес упровадження профільної середньої освіти. «Важливо забезпечити реалізацію державного стандарту профільної середньої освіти й здійснити його програмно-методичний супровід, включно з якісними підручниками, посібниками, програмами, ефективними методами, з використанням цифрових технологій, а також — шляхом оптимізації профільної шкільної мережі», — зауважив Василь Кремень. Він констатував, що останнє — надзвичайно важке і складне завдання.

— Коли за мого керівництва міністерством Україна робила першу спробу перейти на новий зміст і 12-річний термін навчання в середній загальній освіті, то серед багатьох профілів старшої школи

передбачали уніфікований профіль, — розповів президент НАПН. — Ми виходили зокрема з того, що не скрізь можна забезпечити створення повноцінних ліцеїв. Вважаю, що такий підхід сьогодні дав би змогу створити ліцеї там, де це доцільно, і разом з тим зберіг би можливість надання повноцінної середньої освіти там, де це зробити поки що неможливо.

На думку Василя Кременя, там, де йдеться про процеси, до яких залучені десятки мільйонів людей, неможливо водночас круто повернути, ба більше — можна дискредитувати гарну справу.

У сфері патріотичного виховання, як зауважив президент НАПН, необхідно забезпечити якісний науково-методичний супровід формування національної та громадянської ідентичності, підготовки молодих людей до захисту України. Саме цьому був присвячений загальнонауковий методичний семінар «Стратегічні орієнтири та інноваційні практики утвердження української національної ідентичності в умовах воєнного стану», про який ви зможете прочитати у наступних номерах «Світу».

— У процесі євроінтеграції освітня спільнота стоїть на порозі ухвалення нового закону про професійну освіту, яка має узгоджуватись з європейським простором професійної освіти, — зауважив президент НАПН. — Ідеться про інтегровану систему ПТО і фахової передвищої освіти, в рамках якої здійснюється професійна профільна середня освіта. Слід також, поряд з європейським, максимально використовувати північноамериканський досвід створення потужних, багаторівневих і багатофункціональних закладів професійної освіти, здатних до гнучкої взаємодії з роботодавцями.

У вищій освіті перед НАПН стоїть завдання продовжити системні наукові дослідження і методичні рекомендації щодо реалізації Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки з тим, щоб допомогти МОН в ухваленні оптимальних вивірених рішень з реформування ЗВО і взагалі вищої освіти.

«Цифровізація, особливо використання штучного інтелекту як цивілізаційний тренд, має випереджально відбутися в освіті й науці», — вважає Василь Кремень, тому важливо розширити науково-методичні розробки цієї проблематики, які здійснює Інститут цифровізації освіти НАПН.

Щодо психологічного супроводу освітніх і суспільних процесів розвитку особистості, то, як зауважив Василь Кремень, НАПН має приділити особливу увагу вивченню соціально-психологічного стану суспільства, людини, психічного здоров'я і безпеки населення, зокрема в кризових ситуаціях, наданню методичних рекомендацій закладам освіти, психологічної допомоги постраждалим у війні.

Взаємодія з національними академіями

Віцепрезидент Національної академії наук України академік НАНУ Сергій Пирожков розповів, що серед завдань програми спільної діяльності двох академій на 2023–2025 роки, яка успішно виконується, — взаємодія дослідницьких інфраструктур, проведення комплексних міждисциплінарних досліджень у рамках проекту «Відновлення України», спільна участь у науково-експертній діяльності, підготовці законотворчих ініціатив у сфері науки й освіти, підготовка наукових і навчальних видань, проведення тематичних наукових і виставкових заходів з питання розвитку освіти й науки.

Перший віцепрезидент Національної академії мистецтв України Валерій Бітаєв відзначив, що НАПН формує професійний, інтелектуальний потенціал, а НАМ України сприяє духовному, культурному, креативному розвитку людини. «До нас надходить багато запитів щодо реалізації програм дистанційного навчання у сфері культури, — розповів він. — Питання арттерапії також наше спільне». У цих та інших питаннях НАМ України очікує на допомогу від колег із НАПН. Тож не дарма обидві академії домовились укласти програму про співпрацю.

Віцепрезидент Національної академії правових наук почесний академік НАПН України Олександр Скрипнюк наголосив, що завдання двох академій — консолідувати свої зусилля і забезпечити розвиток правової освіти й правової науки, адже без цього неможливо здійснити фундаментальні зрушення у справі побудови демократичної правової соціальної держави.

Нові реалії — нова освіта

Підсумовуючи, Василь Кремень висловив переконання, що, окрім розв'язування конкретних питань, треба думати й над глобальнішими речами: «Дійсність, умови життя і роботи людини змінюються, з'являються нові реалії, триває інноваційний прогрес, посилюється глобалізація». Усе це диктує серйозні зміни в освіті й, на думку президента НАПН, вимагає по суті нової освіти, а отже — ставить нові завдання перед академією.

Василь Кремень вважає, що суспільство ще повністю не осмислило місце і роль цієї російсько-української війни. Попри всі труднощі й проблеми це героїчна сторінка в історії України. Президент НАПН переконаний, що освітяни повинні відіграти ключову роль у тому, щоб створити ореол героїзму, подвигу — як окремих людей, так і української нації в цілому.

Підготував Дмитро ШУЛІКІН.
Фото автора

Коли атоми «падали, як груші»

Про мандрівку кращими фізичними й квантовими лабораторіями Києва і Школу з квантової сенсорики та метрології

Кілька десятків розумних юнаків і дівчат днями відвідали лабораторії Інституту металофізики імені Г.В. Курдюмова НАН України та Інституту фізики НАН України. Екскурсію було проведено в рамках Школи з квантової сенсорики та метрології (QSM School 2025), організаторами якої є Інститут теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України та Київський академічний університет.

Досвідчені науковці зустріли молодь з ентузіазмом. Показували обладнання (у деяких випадках унікальне), пояснювали, які експерименти світового рівня на ньому можна виконати й чому це важливо. Демонстрували досліди з надпровідності (КАУ); розповідали, як без інструкцій збирають обладнання, що раніше працювало в лабораторіях одного з німецьких університетів (Інститут металофізики імені Г.В. Курдюмова); жартували, що під час експериментів атоми під дією сили земного тяжіння «падали, як груші» (Інститут фізики). Провели екскурсію в музеї Інституту фізики, де розказали, зокрема, про складний шлях української науки в часи сталінських репресій, а також продемонстрували унікальні фрески зі «стовпами» фізики під куполом головного корпусу Інституту.

Школа з квантової сенсорики та метрології була проведена за підтримки Американського фізичного товариства і Фонду Альфреда П. Слоуна. Для студентів вона була повністю безплатною. Також школа збрала значну онлайн-аудиторію з різних країн світу.

Запрошення на сайті школи було цікавим і обіцяло залучення до справжніх наукових пригод.

І пригоди вдалися. Молодь прослухала лекції, як здійснювати навігацію без супутників, покладаючись лише на надточний контроль прискорення; як виміряти силу тяжіння з такою точністю, щоб вона могла розрізнити об'єкти на поверхні Землі й під землею. А також зрозуміти, чи є перспектива у технології надчутливого відтворення зображень дрібних об'єктів з великої відстані, або, як амбіційно написали організатори школи, «чи можемо ми одного дня побачити монету з космосу».

Як задумали, організували й провели школу, газеті «Світ» розповів Андрій Семенов, керівник групи квантової оптики та квантової інформації Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України.

«Перший раз школу провели в Київському академічному університеті у 2017 році, — зазначив він. — У 2018-му ми вивели її на міжнарод-

ний рівень, до нас приїхали чотири професори з Німеччини, професор із Франції й німецькі студенти.

Потім були пандемія і війна.

У 2023 році ми вирішили провести школу онлайн і змінити формат — концентруватися на якійсь одній квантовій технології. У 2023-му школа була присвячена квантовомашинному навчанню. Вона пройшла дуже вдало, провідні фахівці розповідали про поєднання технологій квантових обчислень і машинного навчання.

Ідея цієї та попередньої школи полягає в тому, щоб на початку надати концентровані й лише необхідні в конкретному випадку знання з двох базових дисциплін — квантової фізики та іншої дисципліни, яка потрібна для технології, котрій присвячена школа. Нашою глобальною метою є те, щоб школа була доступна не лише для студентів-фізиків, а й для ширшого загалу — математиків, інженерів тощо. І вже після того, як певні базові знання в аудиторії закріплено, ми поступово переходимо до спеціалізованих тем.

Цього року ми вирішили розповісти про квантову сенсорику і метрологію. Сьогодні це вкрай практичні й потрібні теми, які вже мають комерційне впровадження. Вони важливі, скажімо обережно, не тільки для цивільних застосувань.

До речі, було дуже неспросто коротко розповісти те, на що зазвичай студенти витрачають семестр. Наприклад, професор Андрій Пилипенко з Інституту математики (Україна) та Університету Женеви (Швейцарія) розповів про класичну теорію оцінювань, яка є необхідною складовою квантової метрології. А мені випала задача зробити студентам короткий вступ до квантової фізики.

Про основи квантової метрології лекцію читав всесвітньо відомий фахівець у цій галузі досліджень професор Джерардо Адессо з Ноттінгемського університету (Велика Британія). Ці знання потрібні, зокрема, щоб зрозуміти лекцію Джакомо Сореллі з Інституту імені Фраунгофера (Німеччина). Він

пояснював, як отримати зображення з надвисокою роздільною здатністю від дрібних або віддалених об'єктів. Певні експериментальні аспекти цієї технології було висвітлено у лекції професора Алекса Львовського з Оксфордського університету (Велика Британія). Однією з задач квантової метрології, про яку розповідали кілька лекторів, є так звана оцінка фази. Вона потрібна для багатьох застосувань, зокрема для навігаційних приладів, що ґрунтуються на ефекті Саньяка. Про цей ефект у своїй лекції розповів доктор наук Сергій Шарапов з Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова.

Інший аспект школи був присвячений квантовим сенсорам на основі технології холодних атомів. Чудові вступні лекції з цього приводу зробили професорка Керрі Вайднер з Бристольського університету (Велика Британія) та професор Олександр Якименко з Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Саме ці сенсори дають змогу проводити надточне вимірювання гравітації, прискорення та часу, що є вкрай необхід-

ним для навігації, так і для пошуку об'єктів на поверхні Землі чи під нею. Про практичні аспекти цієї технології, а також про наявні комерційні впровадження розповіли професор Майкл Голинський з Університету Бірмінгема (Велика Британія) і доктор Алекс Веббер-Дейт з CPI Electron Device Business (Велика Британія). Доктор Йонас Родевальд з Імперського коледжу Лондона (Велика Британія) розповів, що не лише холодні атоми, а й холодні молекули можуть бути в пригоді для атомної інтерферометрії. Атомні сенсори виявляються також надзвичайно корисними для детектування дуже слабких магнітних полів. Ця технологія має безліч застосувань від медицини до геології, але в нашому українському аспекті важливою є її цінність для розміну-

вання. Про це детально розповідав у своїй лекції професор Пауль Гриффін з Університету Стратклайда (Велика Британія).

В організації школи взяли участь співробітники КАУ та Інституту теоретичної фізики (зокрема, усі мої колеги з групи квантової оптики та квантової інформації).

Гадаю, все вдалося! Знайомство з лабораторіями також вийшло дуже вдалим. Наприклад, професорка Керрі Вайднер розповіла про холодні атоми, а наступного дня в Інституті фізики нам показали, на якому приладі проводять ці експерименти».

У роботі школи взяли участь студенти з різних міст України. Газета поцікавилася у студентів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна враженнями про школу і мандрівку лабораторіями.

П'ятикурсник фізтеху Олександр розповів, що займається схожою тематикою і що йому було неймовірно цікаво. «Я радий, що познайомився з ученими світового рівня, які просто й зрозуміло розповідали про проривні дослідження», — зазначив він.

«Я теж навчаюся на фізтеху, — розповів ще один учасник школи, Микола. — Ми теоретики, а в школі побачили експериментальну частину й унікальне обладнання. Це дуже важливо». Четвертокурсниця Станіслава Литвинова з фізико-технічного факультету додала: «Мені порадило поїхати до цієї школи науковий керівник, і я справді почула багато корисного. Особливо сподобалася лекція про лазерні системи, які охолоджують атоми. Це пов'язано з темою, якою займається моя робоча група. Я вагалася, який напрям обрати далі — теоретичний чи практичний. Сьогодні зрозуміла, що хочу працювати в одній із цих лабораторій».

Підготувала Світлана ГАЛАТА.
Фото academ.media

Триває передплата на 2025 рік

Передплатний індекс 40744

в усіх відділеннях зв'язку

Вартість передплати:
на місяць — 60 грн.
на квартал — 180 грн.
на пів року — 360 грн.

Вартість приймання передплати — 20 грн.

Нас можна передплатити й онлайн: <https://peredplata.ukrposhta.ua>

Відкрийте свій СВІТ